

**THE GREATEST PROFESSION
(Fairy tales for children)**

Once upon a time there lived a king who had a daughter. The king wanted his daughter to marry a clever, wise young man. One day he called his wazir and said to him:

- Ill give my daughter to the man, who has or finds the greatest profession in the world. Then the wazir announced the king's decision to all the people. His son also heard this news and he went to the king's palace. There were three young men before the king who wanted to ask his daughter's hand.

The first fellow says:

- The greatest profession in the world is the job of a teacher. Because a teacher educates and brings up the youth, giving them the deep knowledge. That's why I have chosen this profession.

The second fellow says with praise:

- The greatest profession in the world is the job of a gardener. Because a gardener plants greenery, he grows various flowers and makes the environment and landscape beautiful. Thanks to this job, the people's table is always full of fruit.

The third fellow says:

- The greatest profession in the world is the job of a doctor. A doctor treats people who are ill. And the people, being recovered, are always grateful for him.

As soon as the three young men have finished their speech, the wazir's son says:

- There is no bad profession in the world. Any profession, despite great or small, is very useful for people. That's why there is no great or small profession.

The king liked the answer of the wazir's son and he decided his daughter to marry him. Thus, they married, were very happy, achieved all their aims and had lived for a long time.

(Translated from Karakalpak into English by
a student N.Eshimbetova).

A wonderful world of fantasy interwoven with realistic events, brightness and originality of images, variety of poetic devices, episodes, subtle psychological insight, amusing development of the plot in poems and fairy-tales draw the attention of children and make these genres the best monuments of Karakalpak folklore.

In conclusion we can say that "The study of folklore materials promotes to the change of role of mother tongue in educational process, taking it out of the frame of translation and making it an instrument for intercultural comparisons and analogues" [7:178]. Reading the best works of folklore enriches the world view, helps young generation to take from them much useful things, to keep the best national traditions and to bring up the best human qualities in them. The translation of folklore works from Karakalpak into English is very important, because on the one hand it gives wide opportunities to the people of other countries to get acquainted with the culture, traditions and customs of the Karakalpak people and on the other hand it promotes to the development of the educational and spiritual-moral upbringing of young generation.

Reference

1. Каримов И.А. Высокая духовность-непобедимая сила. –Ташкент: 2008.
2. Аимбетов Н. Бабалардан мийрас хасыл сөзлер. /«Еркин Каракалпакстан», 14.11.2015, №137 (19755).
3. Беруни Абу Райхон. Памятники. Избранные произведения. Том 2. –Ташкент: 1963.
4. Бегжанов Т. Каракалпак диалектологиясының мәселелеринен. -Нөкис: «Каракалпакстан», 1975.
5. Ибрагимов Х., Абдуллаева Ш. История педагогики и образования. –Ташкент: 2008.
6. Каракалпак фольклоры. Том 72. -Нөкис: 2014.
7. Суходуцкая М.Э. Русский фольклор –гармония в обучении страноведению и языку. Сб. статей и материалов. Том 1. -Санкт-Петербург: 2003.

РЕЗЮМЕ

Мақола қарақалпақ фольклоры ва бадий таржима масалаларига бағишланган. «Қарақалпақ фольклоры» нинг 100 жылдигининг нашр қилиниши ва шунга боғлиқ ҳолда халқаро конференциянинг ўтказилиши мамлакатимиз ва Ўрта Осиё мамлакатлари ҳаётида катта воқеа бўлди. Халқ оғзаки ижоди, фольклор ёш авлодни маънавий-ахлоқий тарбиялашда қимматли манба ҳисобланади. Ҳозирги кунда қарақалпақ фольклорининг яхши намуналарини қарақалпақ тилидан инглиз тилига таржима қилиш ниҳоятда долзарб масалалардан биридир. У бошқа мамлакатлар кишиларини бизнинг маданиятимиз ва миллий дурдоналаримиз билан таништириш имконини беради.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящается изучению каракалпакского фольклора и вопросам художественного перевода. Выход в свет «Каракалпакского фольклора» в ста томах и проведение в связи с этим международной конференции является важным событием не только для нашей страны, но и для всех народов Средней Азии. Устное народное творчество, фольклор является ценнейшим источником обучения и одним из действенных средств в духовно-нравственном воспитании молодого поколения. Перевод лучших произведений фольклора с каракалпакского на английский язык является одним из актуальных вопросов сегодняшнего дня, это даёт широкие возможности людям других стран ознакомиться с культурой и национальным достоянием нашего народа.

SUMMARY

The article deals with the study of Karakalpak folklore and issues of literary translation. The publication of "Karakalpak folklore" in 100 volumes and holding an international conference in connection with it is a very important event not only for our country but for all peoples of Central Asia. Folklore is one of the valuable sources of education and effective means in the spiritual-moral upbringing of young generation. The translation of the best works of folklore from Karakalpak into English is one of the actual issues today, it gives wide opportunities to the people of other countries to get acquainted with the culture and national heritage of our country.

Б.ГЕНЖЕМУРАТОВТЫҢ АЗАМАТЛЫҚ ЛИРИКАСЫНЫҢ КӨРКЕМЛИК ӨЗГЕШЕЛИКЛЕРИ

Ж.Н.Сагидуллаева – филология илимлериниң кандидаты, доцент
Бердақ атындағы Қарақалпақ мәмлекетлик университети

Таянч сўзлар: гражданлик лирикаси, гуманистик ва умуминсоний ғоялар, иждокор позицияси, лирик қахрамон, поэтик мушоҳада, маъно кўпқатламлилиги, бадий пунктуация, услуб.

Ключевые слова: гражданская лирика, гуманистические и общечеловеческие идеи, позиция автора, лирический герой, поэтическое мышление, смысловая многослойность текста, художественная пунктуация, стиль.

Key words: civil lyrics, human ideas, the position of the author, lyric hero, poetic thought, many layers of meaning, artistic punctuation, style.

Ҳэзирги қарақалпақ поэзиясында өзиниң тәкирарланбас ҳаўазына, ыргағына ийе шайырлардың бири Б.Генжемуратов болып табылады. Ол әдебиятымызға XX әсирдиң 80-жылларының екінши ярымында өзиниң бир қатар лирикалық қосықлары, өзгелерге ұсамаған дәретиўшилиқ усылы, көркем-эстетикалық пикирлеў дәрежеси менен кирип келген шайыр. Буны өз ўақтында дурыс аңлаған илимпаз С.Ахметов шайыр Б.Генжемуратовты 80-жыллар әдебий процесинде Ш.Аяпов, С.Ибрагимовлар менен бирге поэзиямыздағы «жана толқынлар» деп бахалаған еди [1: 88,89]. Себеби, бул шайырлар дәретиўшилиги арқалы қарақалпақ лирикасы 80-жыллардың екінши ярымынан басыла жаңаша көркемлик сыпатларға, интеллектуальлық қасиетлерге ийе бола басыды.

Шылпық қорғанына пияда, Арал теңизине ескекли қайықта бир өзи барып қайтқан шайырдың жүрегінде өз ўатанына садық, патриот хәм өз мақсетине жетпей қоймай-

туғын қайсар, мәрт, пидайы инсанның айқын келбетин көре-миз. Демек, шайырдың жеке минез-құлқына тән бул сыпатлардың оның лирикалық қаҳарманының жеке характерине синип кетиўи тосыннан болған кубылыс емес. Оның граждандық, яғный азаматлық лирикасының да басқаларға ұсамаўының басы себеби, мине, усында болса керек. Себеби, шайырдың лирикасында туўылған жер темасы, Ана ўатанға мухаббат идеясы басқашарақ, өзгешерек тәризде бериледи. Мысалы:

Ўатанды қосыққа сыйдырыў... Яқ! Яқ!
Сезимлер жайғаспас саздың ыргағына.
Ерсидур перзентине анасын мақтамақ,
Ишкенин, кийгенин қосып жырларына...

Өмирим ағып атыр Күн, Түн арасы –
Сениң шапалағың... Сениң қушағың.
Мен сениң, сен менің «көзимниң қарасы».

Анажан, өзин келер уксағым... [2:18].

Бул хакыйкый гражданлык лирика. Онда тууылган жер темасы, җатанды сүйиш идеясы курғақ шақырықлардан гөре инсаныйлык сезимлер менен терең суўғарылған, медитатив ой-пикирлер хэм жаңаша поэтикалык мазмун менен байытылған. Әсиресе, келтирилген мысалда биринши шуўмақтың үшинши, төртинши қатарларында хэм екінши шуўмақтың биринши, екінши қатарларында бул көркемлик сыпатларды анығырақ көриўимизге болады. Сондай-ақ, оның «Қырық әсир көмип кеткен», «Қум астында мың сандық», «Жети бабамның исмин айт, Жайхун!», «Түрк бабаның монологи», «Бердақ шайырдың толғауы», «Бул журттың батырлары қайда?!», «Атам Генжемурат нәхән кураштың айтқанлары», «Қылыш ҳақында сөз» қосықларында халқымыздың басып өткен жолына, өтмиш тарийхына байланыслы лирикалық толғаныслары, руўхый гүйзелислери лирикалық қахарманның ишки ой-сезимлери арқалы ашып бериледи. Мысалы:

Аўзынан
қан көбик бурқырап
қара нар
ийесиз, әменгерсиз қаңғырып баратыр.
Қара нар жер дизерлеп
қулаған мәхәл
ыңыранды бул дүнья –
жаңғырып баратыр
жаңғырып баратыр...
Усы жаңғырықта –
бийгүна лашлар.
Усы жаңғырықта – дүньяның дәрти.
Усы жаңғырықтың өзи де
жа-ар-ты!.. [2:39].

Бунда лирикалық қахарманның өз халқының өтмиш тәдирине байланыслы терең ашыныў, күйиниш сезимлери оқыўшыға күшли тәсир етеди, ой салады, онда азаматлық сезимлерди оятады. Қосықта қара нар образы астарлы мазмунға ийе болып, ол арқалы қарақалпақ халқының драматизмге толы өтмиш сәулетлендирилген. Бундай мазмун шайыр лирикасында «Сөз шақапларына», «Зоопаркте», «Дәрүза алдында», «Футбол тобына жазылған төртликери» хэм т.б. шығармаларында еле де күшейтип бериледи.

Қосық формасы бойынша дәстүрий емес өлшемде жазылған. Шайыр ишки ой-пикир хэм сезимлерин дәстүрий формадан шығынып, еркин формада, яғный верлибр формасында берийте өткен. Әсиресе, қосықта «жаңғырық» сөзиниң бир неше орында көркем тәкирарланыўы хэм оған «жарты» сөзиниң автор тәрәпинен мәнилик жақтан қарама-қарсы қойылыўы (оксиморон) көркемлик әҳмийетке ийе. Жаңғырық акустикалық жақтан кеңисликте жеткен жерине дейин баратқаны күшли ҳаўаз. Ал, оның жарты болып қалыўы логикаға сәйкес келмейди. Бирақ шайыр бул усылды қолланыў арқалы өз халқының өтмиштеги қарама-қарсылықлы, драматизмге толы өмирин сүүретлеп, усыған байланыслы өзиниң ишки гүйзелислерин, азаматлық позициясын билдирген. Әсиресе, қосықта қара нардың аўзынан ақ көбик емес, ал «қан аралас көбиктиң бурқыраўы» ондағы ой-пикирдиң эмоционаллығын күшейтеди. Мине, усындай идеялық-эстетикалық тәрәплери менен бул шығарма оқыўшыда айрықша эмоциональ тәсир қалдырады. Оқыўшыны гуманистлик идеяларға, улыўмаинсаныйлық сезимлерге шақырады. Әсиресе, автор соңғы қатарда «жарты» сөзин фонетикалық сөзден өзгертип қолланыў арқалы шығарманың идеясын, қосықтың образлығын күшейткен, лирикалық қахарманның ишки ой-сезимлериниң тәсиршенлигин арттырған («Усы жаңғырықтың өзи де жа-ар-ты!...»). Илимпаз А.Бекбергенов көркем шығарма тилиндеги бундай фонетикалық кубылысларды, яғный сөздиң бузылып айтылыўын шығарма образлығы ушын пайдаланылыўы мүмкинлиги ҳаққында пикир билдирген еди [3:122]. Ал, қосық текстинде сөздиң бундай көркемлик максетте қолланылыў жағдайлары талантлы шайыр Ш.Сейитовтың поэзиясында жийи ушырасатуғын көркемлик усыллардың бири. Мәселен, шайырдың «Сен ишип қойғансаң» қосығында усындай поэтикалық усылдан шебер пайдаланылған:

... Саған – Өмир хәлек,
Сен оған хәлек!
Саған дилбар хәлек!
Хәлек нәресте!
Сен ишип қойғансаң, ақыры...
Намысты-ы!.. [4:39].

Бунда шайыр өмирде хэмме нәрсесин араққа алмастырып жиберген мәскүнем адамның образын күшейтиў, оған лирикалық қахарманның ишки гәзебин берий, улыўма, автордың өзін қоршаған орталыққа болған жеке қатнасын билдирий ушын қосықта сөзди саналы түрде бузып қолланған («Сен ишип қойғансаң, ақыры... Намысты-ы!...»). Бул арқалы автор қосықтың эмоционаллығын еле де күшейтип, идеясын тереңлестирген. Демек, еки шайырдың лирикасында да бул поэтикалық усыл бир максетте, яғный шығарма образлығын хэм автордың идеясын күшейтиў, ишки ой-сезимлердиң тәсиршенлигин (эмоционаллығын) арттырыў ушын қолланылған.

Және еки қосықта да иркилис белгилерине айрықша көркемлик ұазыйпа жүкленген. Мәселен, бул еки шығармада да үндеў, үндеўли көп ноқат, көп ноқат хэм узын сызықшалар жийи қолланылған хэм шайырдың эмоциональ ой-пикирлерин берийде көркемлик хызмет атқарған. Әсиресе, бул шығармалардағы «Усы жаңғырықтың өзи де жа-ар-ты!..» деген, «Сен ишип қойғансаң, ақыры... Намысты-ы!..» деген гәплердиң астарын (подтекстин) түсиниў ушын үндеўдиң көп ноқат белгиси менен қосарланып қолланылыўы айрықша көркемлик функция атқарып тур. Сондай-ақ, Б.Генжемуратов қосықта узын сызықшаларға да айрықша композициялық ұазыйпа жүклейди. Себеби, сызықшаның лингвистикалық хызметине келетуғын болсақ, ол қарсыласлық мазмундағы, түсиндирилме мазмундағы, себеп мазмунындағы гәплерди дүзиўде қолланылады. Және де ол айтажақ пикирди ықшам хэм тәсиршең жеткерип берийдиң бир усылы. Б.Генжемуратовтың жоқарыдағы қосығында болса, сызықша белгиси түсиндириўшилиқ хызметте қолланылған хэм автордың негизги айтажақ идеясын тереңлестирийге хызмет еткен. Улыўма, ҳазирги қарақалпақ поэзиясында иркилис белгилеринен көркемлик хызметте пайдаланыў талантлы шайырлар Ш.Сейитов, С.Ибрагимов, Б.Генжемуратовлардың лирикасына тән стильлик өзгешеликлердиң бири болып, бул формалық айырмашылықлар усы көркем сөз шеберлериниң поэтикалық пикирлеў өзгешелигинен хэм олардың ишки дәреғиўшилиқ талабынан тууылған көркемлик изленислер болып табылады.

Б.Генжемуратов улыўмаадамзатлық көлемде пикирлейтуғын шайыр. Сонлықтан, оның қосықларының лирикалық қахарманы жеке басының ғамын ойлаудан, тек ошақ басының машқалалары ҳаққында пикирлеўден ары өте алмайтуғын қахарман емес. Ол улыўма адамзатлық көлемде пикирлейди, усыған жәмийеттеги басқа инсанларды да шақырады. Мәселен, буған мысал етип шайырдың:

Жүрегимде мәмлекет бар –
шеғарасы жоқ.
Бир әжеп умманның
жағысында ол.
Бул жерде мылтық жоқ –
атылмайды оқ
Сазлар бар,
Рендер бар,
хэм Қосықлар бар... [5:69].

деген қосық қатарларын келтирсек болады. Онда улыўмаинсаныйлық идеялар терең сәулетлениўин тапқан. Бул қосықта лирикалық қахарман шайырдың өзи деп қараўға болады. Себеби, шайырдың түсинигинше, адам руўхый дүньясы арқалы ғана аңлайтуғын көркем өнердиң түрлери арасына шеғара қойып болмайды. Себеби, көркем өнер миллет таңламайды. Мәселен, музыканы, живописьти басқа тилге аўдарып түсиндирийдиң зәрүрлиги жоқ. Ойткени, хәр қандай көркем өнер үлгиси өзиниң көркем-эстетикалық, әдеп-иқрамлылық сыпатлары менен қалеген инсанға руўхый азық, тәрбия бере алады. Сонлықтан, бул қосықтағы лирикалық қахарманның жүрегінде урыс-қағысларға орын жоқ, онда тек илахий сезимлер, улыўмаинсаныйлық туйғылар ғана бар. Сондай-ақ, бул қатарларда шайыр паракатшылық идеясын, дүнья халықлары арасындағы татыўлық (интернациональлық) идеяларын берий арқалы мәни көпқатламлылығын пайда еткен. Демек, шайырдың өзиниң сөзи менен айтқанда, «Поэзия – бул илахий дүнья». Оған жат нәрселерди, идеяларды алып кирийге болмайды.

Шайыр лирикалары афоризмлерге оғада бай. Оның лирикалық шығармаларында алыс өтмиш сазалары жаңлап турғандай, сондай-ақ, шайыр лирикасында ертедеги терметолғаулардың тәсири күшли сезилип турады. Мәселен, шайырдың афоризмлерге айланған, философиялық пикир-

леўлерге бай лирикалық шығармаларында усындай көркем-лік сипаттар жийи ушырасады:

Даласы жоқ жерде кеңлік болмайды –
Тулпарлар тар жерде дойнақтан майырылар.
Данасы жоқ жерде теңлік болмайды –
Ұятан шайырынан айырылар!.. [2:26].

Шайырдың бул қосығында лирикалық қахарман турмыс-лық хәм жәмиетлик қубылыстардан өзінше жуўмақ шығара алатуғын, усы мәселелер этирапында өзінше пикирлей алатуғын санасы ояў қахарман. Қосықта философиялық мазмун күшли. Буны шығармада автор параллелизм сүүретлеў усылы аркалы шебер жеткерип берген. Демек, философиялық мазмунға көбирек итибар беріў шайыр қосықларының және бир көркемлик сипатларының бири болып табылады. Автордың төмендеги атама қойылмай жазылған қосығында усындай көркемлик мазмун өзінше сәўлелениўи менен парық қылады. Мәселен:

Батысқа қарасам – Арқа онымда.
Шығысқа қарасам – Құбла онымда.
Демек, бул дүньяның мәнісін уғыў –
Өзімнің қолымда! [2:58].

Әдебиетлар

1. Ахметов С. Поэзия – 86. Дәуір, әдебиет хәм талап. Әдебий жылдың жуўмағы. // «Әмиўдәрә», 1987, № 5.
2. Генжемуратов Б. Сайландылар. -Нөкис: «Қарақалпақстан», 2012.
3. Бекбергенов А. Көркем шығарма тилин үйрениўдиң айырым мәселелери. // «Әмиўдәрә», 2003, № 5-6.
4. Сейитов Ш. Жоллар. -Нөкис: «Қарақалпақстан», 1987.
5. Генжемуратов Б. Саратан. -Нөкис: «Қарақалпақстан», 1990.

Мазкур мақала қарақалпақ адабиётшунослигида долзарб масалалардан бири Б.Генжамуратовның граждандик лирикасининг бадий хусусиятларини тадкиқ этишға бағишланған. Мақалада ушбу бадий изланишлар шоирнинг 1980-2000-жыллардаги шеърини мисолида таҳлил этилади. Хозирги адабий жараңда лирика жанрининг яңиға бадий шакл ва интеллектуал хусусиятлар билан бойишида Б.Генжамуратовның бадий изланишларининг ўрни илмий ва бадий таҳлиллар асосида исботлаб берилади. Тадкиқотчи мақалада Б.Генжамуратовның граждандик лирикасининг бадий хусусиятларини адибнинг индивидуал услуби ва бадий мушоҳада маҳорати билан боғлиқ очиб беради. Тадкиқотчининг шоир лирикасининг бадий хусусиятлари буйича илмий натижалари келажакда қарақалпақ адабиётшунослигида индивидуал шоирлар, шу жумладан, Б.Генжамуратов лирикасини яңиға илмий йўналишларда тадкиқ этишда асос вазифасини ўташ мумкин.

Эта статья посвящена исследованию одной из важных проблем каракалпакского литературоведения – изучению художественных особенностей гражданской лирики Бахтияра Генжемуратова. Эти художественные искания в статье анализируются на примере творчества поэта в 1980-2000 годах. В современном литературном процессе обогащение каракалпакской лирики новыми художественными формами и интеллектуальными свойствами Б.Генжемуратова доказывается при помощи научно-художественного анализа. Исследователь раскрывает художественные особенности гражданской лирики Б.Генжемуратова с его индивидуальным стилем и мастерством художественного мышления. Выводы исследователя о художественных особенностях лирики поэта, могут послужить основой для изучения творчества индивидуальных поэтов, в том числе лирики Б.Генжемуратова в новых научных направлениях в современном каракалпакском литературоведении.

This article is devoted to one of the most important problems of karakalpak literature study – to the learning of artistic peculiarities of civil lyrics of B.Genjemuratov. These artistic searchings are analyzed on the example of the lyrics of the poet in 1980-2000 s. In modern literary process enriching of lyrics with new artistic forms and intellectual properties by B.Genjemuratov is proved with the help of scientific and artistic analysis. The researcher reveals artistic peculiarities of civil lyrics of B.Genjemuratov with his individual style and mastery of artistic thought. Conclusions of the researcher about artistic peculiarities of the lyrics of the poet can serve as the basis to the learning of the works of individual poets, including the works of B.Genjemuratov in new scientific trends in modern karakalpak literature study.

УДК: 398.2(575.172)

ХӘЗИРГИ ҚАРАҚАЛПАҚ ПОВЕСТИЛЕРИНДЕ ҚАХАРМАН ОБРАЗЫ МӘСЕЛЕСИ

З.Б.Сагидуллаева – үлкен илимий хызметкер излениўши

Өзбекстан Илимлер Академиясы Қарақалпақстан бөлими Қарақалпақ гуманитар илимлер илим-изертлеў институты

Таянч сўзлар: замонавий кыссалар, қахарман образы, сюжет ва композиция тузишдағы маҳорат, объектив ва субъектив психологик принцип, воқеаларни поэтик тасвирлаш.

Ключевые слова: современные повести, образ героя, мастерство построения сюжета и композиции, принцип объективного и субъективного психологизма, поэтическая передача событий.

Key words: the modern tales, image of the hero, skill of the building of the plot and composition, principle of objective and subjective psychologism, poetical interpretation of events.

Хәзирги дәуірдеги қарақалпақ повестьлеринде бурынғыдай зериотерлик дәрежедеги ўақыт кеңислигиндеги дызбекли хронологиялық түрдеги баянлаўдан жаңаша бағдар-субъектив психологиялық принциптеги сюжет хәм композициялық қурылыс аркалы қахарманлар образын тереңнен ашыў, бизиң заманластарымыздың ойшыл характер-психологиясын көркем поэтикалық түрде талқылаў баслы орынға шықты.

Туўыскан халықлар әдебиеттаныўында И.В.Страхов, С.Г.Бочаров, Л.Я.Гинзбург, В.В.Компонец, М.Б.Храпченко, А.Б.Есин, А.В.Карельский, Л.Колобаева, Х.Умуров, Д.Курунов, У.Жұрақұлов сыяқлы алымдардың көркем психологизм мәселеси бойынша мийнетлери жарық көрген еди [2]. Қарақалпақ әдебиеттаныў илиминде М.Нурмухаммедов, Қ.Камалов, Ж.Нарымбетов, С.Бахадырова, К.Худайбергеновлар тәрепинен усы мәселе хакында азы-кем пикирлер билдирилген болса, әдебиетши Ж.Есенов бул бағдарда арнаулы түрде изленис алып барған еди. Әдебиетши-илимпаз, Ж.Есеновтың көрсетиўинше: «Көркем психологиялық сүүретлеў-бул жазыўшы шеберлигиниң айнасы, бул усылды батыл түрде меңгеріў бизиң миллий реалистлик прозамыздың жоқары раўажланған әдебиетлардың идеялық-көркемлик дәрежесине қарай адым атып баратырғанлығын аңлатады» [1]. Мине, усындай көркем поэтикалық сүүретлеўлер белгилі дәрежеде миллий әдебиетта повесть жаратыўда көзге түскен Ш.Уснатдинов, М.Нызанов, Г.Турсынова, А.Халмуратов,

Бул инсанның өзлиги менен байланыслы философиялық қатарлар. Себеби, хәр бир инсан дүньяны өзінше қабыллайды, бул аркалы өзлигин таныйды. Ал, сыртқы дүньяны, ондағы қарама-қарсы қубылыстарды қалайынша қабыллаў, түсиниў хәр бир инсанның ишки өзлигине, руўхый дүньясына хәм турмыслық тәжірийбелерине байланыслы. Демек, бул поэтикалық қатарларды бай өмирлик тәжірийбеге ийе, өзиниң этирапында болып атырған қубылыстарға саналы қатнас жасай алатуғын, ең баслысы, өзлигин аңлай алған лирикалық қахарманның ой жуўмақлары деп қабылласак болады.

Улыўма айтқанда, Б.Генжемуратов 1980-2000-жыллардағы қарақалпақ әдебиетинде, соның ишинде поэзияда әдебий процесстин өзгеше бир бағытта, бурын көрилмеген бағдарларда раўажланыўына тәсир жасай алған өзінше поэтикалық пикирлеў дүньясына, өзиниң жеке хаўазына (стилине) ийе талантлы шайырлардың бири. Шайырдың жанрлық, формалық, стильлик изленислерин изертлеў хәзирги қарақалпақ әдебиеттаныў илиминиң алдында турған әхмийетли ўазыйпалардың бири болып табылады.

РЕЗЮМЕ

Мазкур мақала қарақалпақ адабиётшунослигида долзарб масалалардан бири Б.Генжамуратовның граждандик лирикасининг бадий хусусиятларини тадкиқ этишға бағишланған. Мақалада ушбу бадий изланишлар шоирнинг 1980-2000-жыллардаги шеърини мисолида таҳлил этилади. Хозирги адабий жараңда лирика жанрининг яңиға бадий шакл ва интеллектуал хусусиятлар билан бойишида Б.Генжамуратовның бадий изланишларининг ўрни илмий ва бадий таҳлиллар асосида исботлаб берилади. Тадкиқотчи мақалада Б.Генжамуратовның граждандик лирикасининг бадий хусусиятларини адибнинг индивидуал услуби ва бадий мушоҳада маҳорати билан боғлиқ очиб беради. Тадкиқотчининг шоир лирикасининг бадий хусусиятлари буйича илмий натижалари келажакда қарақалпақ адабиётшунослигида индивидуал шоирлар, шу жумладан, Б.Генжамуратов лирикасини яңиға илмий йўналишларда тадкиқ этишда асос вазифасини ўташ мумкин.

РЕЗЮМЕ

Эта статья посвящена исследованию одной из важных проблем каракалпакского литературоведения – изучению художественных особенностей гражданской лирики Бахтияра Генжемуратова. Эти художественные искания в статье анализируются на примере творчества поэта в 1980-2000 годах. В современном литературном процессе обогащение каракалпакской лирики новыми художественными формами и интеллектуальными свойствами Б.Генжемуратова доказывается при помощи научно-художественного анализа. Исследователь раскрывает художественные особенности гражданской лирики Б.Генжемуратова с его индивидуальным стилем и мастерством художественного мышления. Выводы исследователя о художественных особенностях лирики поэта, могут послужить основой для изучения творчества индивидуальных поэтов, в том числе лирики Б.Генжемуратова в новых научных направлениях в современном каракалпакском литературоведении.

SUMMARY

This article is devoted to one of the most important problems of karakalpak literature study – to the learning of artistic peculiarities of civil lyrics of B.Genjemuratov. These artistic searchings are analyzed on the example of the lyrics of the poet in 1980-2000 s. In modern literary process enriching of lyrics with new artistic forms and intellectual properties by B.Genjemuratov is proved with the help of scientific and artistic analysis. The researcher reveals artistic peculiarities of civil lyrics of B.Genjemuratov with his individual style and mastery of artistic thought. Conclusions of the researcher about artistic peculiarities of the lyrics of the poet can serve as the basis to the learning of the works of individual poets, including the works of B.Genjemuratov in new scientific trends in modern karakalpak literature study.

Х.Өтемуратова, Б.Ерназаров сыяқлы жазыўшылардың шығармаларында орын алғаны байқалады.

Соңғы ўақытлары М.Нызанов миллий проза тараўында «Ақырет уйқысы», «Ақшагүл» хәм «Хаўа кемесиндеги екеў» сыяқлы повестьлерди дөреткен болса, биз бул мақаламызда усы жазыўшының «Ақырет уйқысы» повестинде образлар жасалыў шеберлиги хакында сөз етпекшимиз. Әдебиетши-илимпаздың турмысынан алып жазылған бул шығарманың баслы қахарманы – жасы токсаннан өткен Өтемурат өзи жасаған XX әсирде хәр қыйлы қыйыншылықлар менен алжасыўлар, репрессия дәуирлериниң гүўасы ретинде мұдамы өмир, турмыс арпалысларына төтепки берип киятырған азамат, эпийайы халықтың бир ўекили сыпатында сүүретленген. М.Нызановтың инсан психологиясын тереңнен алып сүүретлеў принциптерине сүйениўи жазыўшы тәрепинен Өтемурат образы аркалы шығармада реал қахарман келбетин жаратыўға ерискенлигин атап өтиўге болады. Қахарманның бойындағы кәсийетлердиң барлығы повестьте оның тоқсан жыллық узак өмириниң не бир асырымларын еске түсириўлери, және де оның ақырет уйқысында жатырғандағы галлюцинациялық процесслери менен түсинде көргенлери автордың дүнья әдебиетинде жаңаша бағдардағы сүүретлеў усылларын жетик меңгергенлигинен дәрек береді.

Шығарма сюжетиниң барлық бөлимлери баслы қахарман Өтемураттың халдан тайып, қан басымы себепли қулап жа-